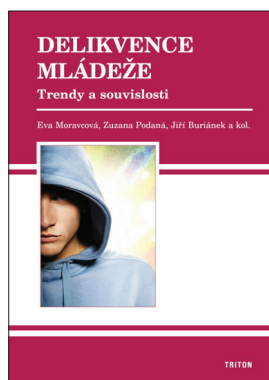

RECENZE

Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J. a kol. Delikvence mládeže. Trendy a souvislosti. Praha: Triton, 2015, 231 s. ISBN 978-80-7387-860-3

Jan Vitoň

Snahou poměrně rozsáhlého kolektivu sociologů ve výše uvedené publikaci je nejenom analýza dat získaných během tří vln mezinárodních výzkumných projektů International Self-Report Delinquency Study (ISRD), ISRD-2 a ISRD-3, jež byly zahájeny v roce 1992 a pokračovaly s českou účastí – v rámci více než třiceti převážně evropských zemí – v letech 2006–07 a 2013, ale i vysvětlení teoretických východisek aktuálního zkoumání

delikvence mládeže jako teorie sociálních vazeb, obecné teorie kriminality, procedurální spravedlnosti, situačního jednání či institucionální anomie. Z metodického hlediska se jedná o self-reportový výzkum založený na anonymních výpovědích zejména mladistvých respondentů (12–16 let), který se týká odpovědí na otázky, zda se v minulosti dopustili nějakých delikventních činů, případně kolikrát k tomu v určitém časovém horizontu docházelo. Byť si byli spoluorganizátoři výzkumu z katedry sociologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, vedení doc. PhDr. Jiřím Buriánkem, CSc., vědomi jistých úskalí, nejenom organizačních či finančních, ale i ze strany respondentů, kteří mohou v obavě z porušení deklarované anonymity informace podávat zkresleně, neúplně, mají potíže s časovým zařazením svého činu či v méně vyspělém prostředí prostě nemusí při využití tohoto způsobu získávání informací pochopit, co se od nich požaduje, zvolili tuto výzkumnou metodu. Jeví se jim jako vhodná především z hlediska možnosti zachycení i latentní kriminality (neregistrované, neoficiální), různých forem problémového chování vymezeného vzorku populace (konzumace drog, alkoholu apod.), jež mohou s individuální delikventní činností úzce souviset nebo ji přímo vyvolávat. V neposlední řadě lze dotazníkovým šetřením pomocí promyšleně zaměřených a zformulovaných otázek získat informace nejenom o postojích v rodinném a školním prostředí, ale také během trávení volného času, jež mohou z hlediska kriminologických teorií pomoci páchání delikvence vysvětlit.

V druhé kapitole nazvané **Prevalence delikvence mládeže** autoři v úvodu optimisticky konstatují, že navzdory médiím, která v souvislosti s delikvencí mládeže zdůrazňují narůstající brutalitu její trestné činnosti a neustále klesající věk mladistvých pachatelů, podle oficiálních statistik dlouhodobě v České republice klesá počet trestných činů, jež jsou spáchány dětmi. Na základě výsledků výzkumů ISRD-2 (2007), zejména pak ISRD-3 (2013) a jejich srovnáním s policejními statistikami vyplynulo, „že delikvence není mezi českou mládeží ničím neobvyklým – alespoň jeden

delikt ze skupin zahrnutých do výzkumu spáchala více než třetina dětí a více než čtvrtina přiznala delikvenci během uplynulých 12 měsíců. Nejvíce rozšířené jsou samozřejmě činy nižší závažnosti, jako jsou krádeže v obchodech, vandalismus, účast na skupinové bitce či nošení nějaké zbraně“ (s. 44). V období mezi výzkumem ISRD-2 a ISRD-3 poklesl u vybraných delikventních činů podíl chlapců, naopak se zvýšil podíl delikventních dívek. Delikvence se tak u obou pohlaví začala vyrovnávat. Z hlediska věku se jeví jako nejvyšší prevalence delikvence u majetkových či běžných forem ve věkové kategorii čtrnáctiletých, přičemž není výrazný rozdíl mezi oběma vlnami výzkumu. Nejvyšší prevalence u závažných forem delikvence (násilné trestné činy apod.) se pak projevuje u patnáctiletých dětí. Dále autoři konstatují, že se v páchání trestné činnosti žáci českých škol neliší od imigrantů. Podstatně odlišná je však situace z hlediska etnického. „Mezi dětmi, které se zprostředkovaně hlásí k romské národnosti, je proti Čechům více delikventních jedinců, a to prakticky u všech zkoumaných druhů delikventních činů“ (s. 45). Hledisko náboženského vyznání nehraje podle autorů v delikvenci mládeže žádnou roli. V kapitole nazvané **Rizikové chování** autoři uvažují o aktivitách mládeže, které ještě nemusejí nutně znamenat předzvěst delikvence, i když v mnohých zahraničních studiích jsou za ně pokládány. „Jedná se zejména o nekonformní jednání, které se vyznačuje negativním vybočováním z norem a porušováním zavedených společenských a školních pravidel. Určitá míra výskytu takového jednání v průběhu dospívání je však zároveň považována za svým způsobem normální a poukazuje spíše na složitost tohoto období pro každého jedince v rámci jeho vývoje. Pubescence, zasahující období přibližně mezi 11.–15. rokem života, se tak obvykle vyznačuje zvýšenou mírou rizikového a v některých případech i delikventního chování, které může mít ráz jakéhosi testování okolí a jeho norem. Některé děti z takového jednání „vyrostou“, jiné naopak v častějším a závažnějším delikventním chování pokračují až do dospělosti“ (s. 46). Předvídání budoucí vývoj dítěte je v tomto případě obtížné, navíc mnohé aktivity jako např. pití alkoholu, kouření „trávy“ či záškoláctví charakter rizikového chování ztrácejí, přičemž konzumace alkoholu se může dokonce stát společensky tolerovanou formou. Nepochybně se znalostí situace je podrobněji analyzováno užívání alkoholu, kouření a užívání měkkých i tvrdých drog u mládeže, i když na základě projektu ESPAD (The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs), který se provádí pravidelně každé čtyři roky a autoři pracovali s jeho posledními výsledky z r. 2011, lze uvažovat o jisté „optimistické“ stabilitě (nedochází k žádnému výraznému nárůstu konzumace alkoholu u dětí). Dodejme, že uvedený optimismus se situace v České republice bohužel netýká a zřejmě hned tak týkat nebude.

V kapitole **Viktimizace** je pozornost věnována zasažení dětí trestnou činností. Jak autoři poznamenávají, je to

muto problému tradičně věnována menší pozornost, i když by si ji nepochybně zaslouhoval. Děti se totiž třikrát častěji než dospělí stávají objekty násilné trestné činnosti. Zájem odborníků je zpravidla věnován viktimizaci sexuálními delikty, šikanou a kyberšikanou. V dalších dvou kapitolách – **Rodina a delikvence** a **Vztah delikvence a školy** – autoři zdůrazňují tradiční nepominutelný vliv rodiny, školního prostředí a později především vrstevnických skupin na delikvenci mládeže (této problematice je věnována samostatná kapitola **Trávení volného času, delikventní kamarádi a delikvence**). V závěru publikace je také prezentována tzv. situační teorie (Situation-Action Theory, SAT) předního světového kriminologa Pera-Olofa H. Wikströma, jež tvoří východisko zmíněné už části výzkumu ISRD-3, kdy je kladen důraz na „*vlastní rozhodování aktéra*“. Jednodušeji řečeno: jde o hledání odpovědi na otázku, proč se lidé dopouštějí trestné činnosti, když vědí, že je protizákonná. V rámci Wikströmovy teorie je zločinné jednání chápáno jako možná alternativa jednání, jako otázka morální volby, jež je výsledkem interakce mezi jedincem a prostředím.

Nepochybně zajímavý je obsah kapitoly o vztahu morálky individua a faktorů prostředí, jichž je vcelku nepřehledně, mnohé z nich byly rozebrány v předchozích kapitolách publikace. Morální stránka člověka se neustále vyvíjí a má nezanedbatelný podíl na tom, zda jedinec bude, zjednodušeně řečeno, jednat ve shodě se zákonem (kompliantně), či nikoliv. Autoři publikace soudí, že na kompliance adolescentů se může v rámci normativních, ale především instrumentálních vlivů prostředí dopílet svou efektivitou v postihování

kriminality právě policie. Na základě analýzy českého souboru dat ISRD-3 dospěli autoři publikace v otázce důvěry adolescentů v policii a z toho vyplývající míry delikvence k závěrům, že důvěra v policii vyplývá ze vztahu „*patnáctiletých k rodičům, k učitelům, ke škole, s jejich důvěrou v sousedy a s jejich prosociálními postoji*“, přičemž třetina respondentů vyjadřuje nedůvěru v procedurální spravedlnost policie. Jejich postoj naopak nesouvisí s pohlavím ani s členstvím v minoritě.

Navzdory jisté pochopitelné relativizaci závěrů, již se sociologická analýza nemůže vyvarovat a autoři se tím ani sympaticky netají, lze chápat a zároveň předkládaný text využít jako shrnutí poznatků o současné úrovni delikvence české mládeže. Zdůrazněna je role rizikových faktorů, jako jsou delikventní kamarádi, osamělé trávení volného času (dysfunkce rodiny), rizikový životní styl (požívání alkoholu, abúzus drog apod.), do jisté míry záškoláctví, nízká sebekontrola a nízká úroveň morálního citění. Oba posledně jmenované faktory by si dle mínění autorů publikace také zasloužily „*maximální pozornost z hlediska výchovného působení*“.

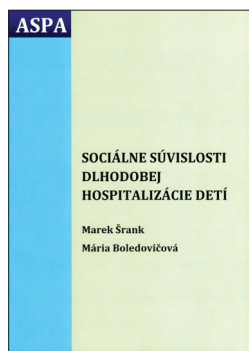
Recenzent:

PhDr. Jan Vitoň, Ph.D., absolvent Filozofické fakulty UK v Praze, který působí na ZSF JU v Českých Budějovicích jako odborný asistent na katedře etiky a filozofie v pomáhajících profesích.

RECENZE

Šrank, M., Boledovičová, M. Sociálne súvislosti dlhodobej hospitalizácie detí.
Nitra: ASPA, 198 s. ISBN 978-80-89477-18-0

Martina Hrozenská

Aktuálne trendy v spoločensko-vedných (sociálna práca, psychológia) i prírodovedných odboroch (medicína) poukazujú na potrebu previazanosti a medziodborovej spolupráce s cieľom zefektívniť starostlivosť o klienta, pacienta. Priestor tak vzniká pre preventívnu i kuratívnu sociálnu prácu, ktorú poskytujú sociálni pracovníci v zdravotníckych zariadeniach. Salutogeneticky orientovaný prístup k práci s klientom

služí sociálnym pracovníkom najmä na riešenie situácií spojených s chorobou a hospitalizáciou pacienta a k identifikácii zdrojov, ktoré jedinec k ich zvládaniu má.

Pôvodná, monotematicky zostavená vedecká práca autorov Mareka Šranka a Márie Boledovičovej vyplňa biele miesta, ktoré sa objavujú v akademickej i praktickej slovenskej sociálnej práci v zdravotníctve. Autori dostávajú do povedomia odbornej, ale aj laickej verejnosti osobitosti sociálnej práce s rodinou a dieťaťom počas jeho hospitalizácie a po nej. Obzvlášť poukazujú a zdôrazňujú význam osvetu v oblasti utajených pôrodov či anonymného odloženia dieťaťa.

Autori dokazujú svoju dlhoročnú odbornú fundovanosť a to ako v statiach teoretických, tak aj výskumných. Prvé dve kapitoly ponúkajú ucelený súbor poznatkov z oblasti sociálnej práce s rodinou hospitalizovaného dieťaťa. Charakter informácií plne rešpektuje princíp multidisciplinarity, ktorý je typický pre sociálnu prácu, rovnako ako holistický prístup, ktorý je základnou súčasťou nazerania na sociálneho klienta.

Kapitoly venované autorsky vlastným výskumným zisteniam poskytujú autentický obraz slovenskej rodiny hospitalizovaného dieťaťa, najmä o prítomnosti sprievodcu počas hospitalizácie, o finančnom zabezpečení rodiny hospitalizovaného dieťaťa či o saturácii potrieb tohto dieťaťa zo strany najbližších príbuzných. Jedná sa o pôvodný vedecký prínos autorov, pričom vhodne prepájajú a dopĺňajú poznatky vlastné s poznatkami iných autorov domácej i zahraničnej proveniencie.

Bohatá prílohová časť publikácie výstižným spôsobom ilustruje poznatky a fakty uvádzané v hlavnej časti textu. Pridaná hodnota predloženej publikácie spočíva v spolu-

autorstve docentky Boledovičovej a doktora Šranka ako zástupcov akademickej i praktickej vetvy pediatrického ošetrovateľstva a sociálnej práce v zdravotníctve. Práca je určená ako študentom, tak aj odborníkom z radov sociálnej práce, ošetrovateľstva či zdravotno-sociálnym pracovníkom.

Recenzentka:

doc. PhDr. Martina Hrozenká, PhD., katedra sociálnej práce a sociálnych vied FSVaZ UKF v Nitre.